

- Natsionalnyi bank Ukrainy. (2026, March 1). *Spivpratsia z mizhnarodnymy finansovymy orhanizatsiiami* [Cooperation with international financial organizations]. <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions>
- Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. (2026, March 23). *Dopomoha mizhnarodnykh finansovykh instytutiv Ukraini. Liutyi 2026 roku* [Assistance of international financial institutions to Ukraine. February 2026]. <https://lnk.ua/N0AlvgTTt>
- Petrenko O. P., Shevchenko A. A., Zapsha H. M., Solomonova V. V. & Tychkova S. R. (2025). *Intehratsiia Ukrainy u svitovu finansovu systemu: perspektyvy spivpratsi z mizhnarodnymy finansovymy instytutamy* [Integration of Ukraine into the world financial system: prospects of cooperation with international financial institutions]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii*, 22.

- Popel S. (2025). *Mizhnarodni finansovi orhanizatsii ta Ukraina: stratehichni vektory spivpratsi* [International financial organizations and Ukraine: strategic vectors of cooperation]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 2 (53), 206–212.
- PryvatBank. (2026, March 23). *Prohrama Yevropeiskoho banku rekonstruksii ta rozvytku (YeBRR)* [Program of the European bank for reconstruction and development (EBRD)]. <https://privatbank.ua/business/prohrama-yevropeyskogo-banku-rekonstruksiiyi-ta-rozvytku>
- World Bank Group. (2026, March 23). *Financing Mobilized for Ukraine*. <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine>
- Стаття надійшла до редакції / Received: 02.04.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 15.04.2026
Оприлюднено / Published: 13.06.2026

УДК 336.76:330.43
JEL: G01; G15; C58; E44
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-4-382-394>

ТУРБУЛЕНТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ШОКІВ: ДИНАМІКА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ

©2026 КОЛОДІЗЕВ О. М., ПАСЬ Я. І., БЕРЕГОВИЙ В. О.

УДК 336.76:330.43
JEL: G01; G15; C58; E44

Колодізев О. М., Пась Я. І., Береговий В. О. Турбулентність фінансових ринків в умовах геополітичних шоків: динаміка та критерії оцінки

Метою статті є розвиток теоретико-методичних підходів до оцінювання турбулентності фінансових ринків та обґрунтування критеріїв її вимірювання на основі емпіричного аналізу їх динаміки. У статті досліджено особливості функціонування та динаміки розвитку фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності, посилення геополітичних ризиків і воєнного стану. Узагальнено та систематизовано теоретичні підходи до трактування сутності турбулентності на ринках капіталу, що дозволило уточнити її зміст як комплексного явища, пов'язаного з різкими змінами волатильності, ліквідності, ризиків та кореляційних взаємозв'язків між фінансовими інструментами. Запропоновано систему критеріїв оцінки турбулентності фінансових ринків, яка охоплює показники волатильності, ліквідності, середів дохідності, а також індикатори геополітичної напруженості. Обґрунтовано доцільність інтеграції різнорідних індикаторів у межах єдиного аналітичного підходу, що дозволяє підвищити точність оцінювання стану фінансових ринків. Визначено ключові методологічні обмеження наявних підходів до вимірювання турбулентності та окреслено напрями їх подолання. Проведено емпіричний аналіз динаміки фінансових ринків із використанням сучасного економетричного інструментарію, що дало змогу виявити ключові детермінанти турбулентності та оцінити силу їх впливу. У межах дослідження розроблено інтегральний індекс турбулентності фінансових ринків, який базується на багатовимірному підході до агрегування показників волатильності, ліквідності, ризику, кореляційних залежностей та геополітичних факторів. Для забезпечення статистичної порівнянності змінних застосовано процедуру стандартизації (Z-перетворення), що дозволило нівелювати вплив різних масштабів вимірювання та підвищити коректність інтеграції показників. Запропонований індекс виступає ефективним інструментом ідентифікації фаз турбулентності та стабільності фінансових ринків, а також забезпечує можливість формалізованої оцінки рівня фінансової нестабільності. Обґрунтовано визначальний вплив воєнного чинника та геополітичних шоків на зміну поведінки учасників фінансових ринків. На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації, спрямовані на підвищення стійкості фінансових систем та адаптацію до умов зростаючої невизначеності.

Ключові слова: фінансові ринки; ринки капіталу; турбулентність; волатильність; геополітичний ризик; воєнний стан; фінансова стабільність.
Рис.: 2. **Табл.:** 5. **Формул.:** 5. **Бібл.:** 22.

Колодізев Олег Миколайович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної торгівлі, митної справи та фінансових технологій, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: kolodizev107@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6715-2901>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/C-6094-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56509607200>

Пась Ярина Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський університет бізнесу та права (вул. Кульпарківська, 99, Львів, 79021, Україна)

E-mail: yaruna86@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3675-2015>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58688923800>

Береговий Володимир Олександрович – аспірант кафедри міжнародної торгівлі, митної справи та фінансових технологій, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: berehovyi.volodymyr@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3003-4051>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59679954300>

UDC 336.76:330.43

JEL: G01; G15; C58; E44

Kolodiziev O. M., Pas Ya. I., Berehovyi V. O. Financial Market Turbulence in the Face of Geopolitical Shocks:

The Dynamics and Assessment Criteria

The aim of the article is to develop theoretical and methodological approaches to assessing the turbulence of financial markets and to substantiate the criteria for its measurement based on an empirical analysis of their dynamics. The article examines the peculiarities of the functioning and development dynamics of financial markets under conditions of global instability, increased geopolitical risks, and martial law. Theoretical approaches to interpreting the essence of turbulence in capital markets are generalized and systematized, which allowed clarifying its content as a complex phenomenon associated with sharp changes in volatility, liquidity, risks, and correlation interconnections between financial instruments. A system of criteria for assessing the turbulence of financial markets is proposed, which includes indicators of volatility, liquidity, yield spreads, as well as indicators of geopolitical tension. The advisability of integrating heterogeneous indicators within a single analytical approach is substantiated, which allows increasing the accuracy of assessing the state of financial markets. The key methodological limitations of existing approaches to measuring turbulence have been identified, and directions for overcoming them have been outlined. An empirical analysis of financial market dynamics has been conducted using modern econometric tools, which made it possible to identify the key determinants of turbulence and assess the strength of their impact. Within the framework of the study, an integrated financial market turbulence index has been developed, which is based on a multidimensional approach to aggregating indicators of volatility, liquidity, risk, correlation dependencies, and geopolitical factors. To ensure the statistical comparability of variables, a standardization procedure (Z-transformation) was applied, which allowed for neutralizing the influence of different measurement scales and increasing the accuracy of indicator integration. The proposed index serves as an efficient tool for identifying phases of turbulence and financial market stability, as well as providing the possibility for a formalized assessment of the level of financial instability. The decisive impact of the wartime factor and geopolitical shocks on the behavior of financial market participants has been substantiated. Based on the obtained results, practical recommendations have been developed aimed at increasing the resilience of financial systems and adapting to conditions of growing uncertainty.

Keywords: financial markets; capital markets; turbulence; volatility; geopolitical risk; martial law; financial stability.

Fig.: 2. **Tabl.:** 5. **Formulae:** 5. **Bibl.:** 22.

Kolodiziev Oleh M. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of International Trade, Customs and Financial Technologies, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: kolodizev107@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6715-2901>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/C-6094-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56509607200>

Pas Yaryna I. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lviv University of Business and Law (99 Kulparkivska Str., Lviv, 79021, Ukraine)

E-mail: yaruna86@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3675-2015>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58688923800>

Berehovyi Volodymyr O. – Postgraduate Student of the Department of International Trade, Customs and Financial Technologies, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: berehovyi.volodymyr@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3003-4051>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59679954300>

Сучасні фінансові ринки функціонують в умовах високої невизначеності, що зумовлено як специфікою глобальних економічних процесів, так і суттєвими регіональними шоками. Особливої актуальності набуває дослідження динаміки змін фінансових ринків у контексті зростання турбулентності, спричиненої фінансовими кризами, пандемією та воєнними конфліктами.

Для України досліджувана проблема є актуальною та критично важливою, оскільки повно-

масштабна війна суттєво трансформує фінансову систему, впливаючи на ліквідність ринків, інвестиційні потоки та рівень ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження турбулентності фінансових ринків у контексті геополітичних шоків набуло особливої актуальності у ХХІ столітті, що пов'язано з посиленням глобальної нестабільності, військовими конфліктами та трансформацією світової економіки. У сучасній науковій літературі сформувалося

декілька ключових напрямів дослідження, які конкретизують окремі аспекти щодо вимірювання геополітичного ризику, аналізу його впливу на фінансові ринки, у тому числі й моделювання волатильності та дослідження механізмів передачі існуючих шоків [17; 19].

Фундаментальною роботою в цій сфері є дослідження, автори якого запропонували індекс геополітичного ризику (GPR), що базується на текстовому аналізі новинних джерел [5]. Цей індекс відображає частоту згадок про війни, конфлікти та політичну напруженість і дає змогу кількісно оцінювати геополітичні шоки. Автори доводять, що підвищення геополітичного ризику призводить до зниження інвестиційної активності, скорочення зайнятості та зростання ймовірності економічних криз. Таким чином, GPR виступає ключовим індикатором нестабільності та широко використовується в сучасних емпіричних дослідженнях.

Доцільно зазначити наявність певних обмежень у підході до вимірювання геополітичного ризику, що базується на індексі геополітичного ризику (GPR), хоча цей індекс вважається загальноновизнаним стандартом, а саме: він базується на інформації медійних джерел, що може спричинити певні інформаційні викривлення, не враховує інтенсивність та економічну значущість найближчих подій та має обмежену чутливість до локальних конфліктів. Таким чином, існує ризик недооцінки реального рівня турбулентності, особливо для країн, що перебувають у стані війни.

Значна кількість досліджень підтверджує суттєвий зв'язок між геополітичним ризиком і волатильністю фінансових ринків. Зокрема, результати системного дослідження [22] демонструють, що GPR має статистично значущий позитивний вплив на волатильність фондових ринків у 32 країнах. Ефект впливу є сильнішим для країн, що розвиваються, та економік із підвищеною вразливістю до зовнішніх шоків. Крім того, встановлено, що геополітичний ризик впливає на поведінку інвесторів через зростання невизначеності, затримку в часі щодо прийняття інвестиційних рішень та неадекватний перерозподіл капіталу між ринками.

На мікрорівні також доведено, що GPR впливає на волатильність, яка не пояснена ринковими факторами діяльності компаній, причому ефект залежить від галузі та структури власності [21].

Більшість робіт щодо емпіричного аналізу ототожнює турбулентність виключно з волатильністю (зокрема, через GARCH-моделі) [1]. Проте такий підхід є спрощеним, оскільки ігнорується роль ліквідності ринку та не враховуються спреди (різниця)

дохідності при відсутності аналізу структурних змін ринку. Це в якісному та кількісному вимірі обмежує можливість комплексного оцінювання фінансової нестабільності досліджуваного явища.

Окремий напрям досліджень науковців фокусується на довгостроковому впливі геополітичного ризику на економічні процеси. Зокрема, робота [15] демонструє, що між геополітичним ризиком і розвитком фондових ринків існує стійкий негативний зв'язок. Доведено, що підвищення GPR знижує рівень капіталізації ринку, стримує фінансову глибину та погіршує інституційну ефективність учасників. Ці результати підтверджують, що геополітичні шоки мають не лише короткостроковий, але й структурний вплив на фінансові системи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Автори окремих досліджень використовують Markov-switching моделі, але при цьому більшість робіт ґрунтується саме на лінійних підходах [2]. Це, на нашу думку, є суттєвим недоліком, оскільки фінансові ринки функціонують у різних режимах (можливих протилежних станах – стабільність/криза), і за таких параметрів станів реакція на геополітичні шоки є асиметричною з ефектами, які можуть мати пороговий характер. Недостатнє врахування цих аспектів знижує точність результату з використанням таких моделей.

Сучасні дослідження демонструють також значну увагу щодо механізмів передачі ризиків між ринками. Зокрема, у роботі [3] підтверджено, що геополітичні події значно підсилюють волатильнісні spillover-ефекти між фінансовими ринками, особливо в періоди криз. Встановлено, що геополітичні шоки системно активізують міжринкові зв'язки. При цьому окремі країни виступають «передавачами» ризику, та інтенсивність його передачі залежить від масштабу політичних подій. Аналогічні результати підтверджуються й іншими дослідженнями, які вказують, що геополітичні ризики формують глобальні мережі фінансової нестабільності.

Незважаючи на зростання кількості досліджень, безпосередній вплив війни як окремого фактора часто недооцінюється. Це підтверджується саме тим фактом, що більшість робіт використовує агрегований показник GPR при відсутності чіткої моделі з dummy-змінними війни та недостатньому дослідженні ефектів тривалих військових конфліктів [7]. Це особливо важливо для аналізу економік, що зазнають системних шоків (зокрема, Україна).

Важливим напрямом досліджень є оцінка впливу зміни рівня геополітичного ризику безпосередньо на зміну параметрів турбулентності фінансових ринків. Робота [16] демонструє, що хоча

індекс GPR має обмежену точність у короткостроковому прогнозуванні волатильності, він є важливим індикатором для моніторингу ризиків та покращує якість моделей у відносному вимірі. Дані систематичного огляду підтверджують, що індекс GPR широко використовується для прогнозування ринків акцій, валют і товарів і переважно пояснює силу впливу щодо зміни параметрів волатильності [8]. Саме цей індекс можна вважати ефективним інструментом прогнозування в поєднанні з економічними моделями.

Дослідження показують, що геополітичний ризик має обмежену прогнозу здатність [4]. До основних причин такої ситуації можна віднести високу непередбачуваність політичних подій, наявність часового лагу між подією та реакцією ринку, а також залежність кінцевих параметрів від поведінкових факторів інвесторів. Таким чином, індекс GPR є скоріше індикатором поточного стану, ніж надійним інструментом прогнозування.

Узагальнюючи результати сучасних досліджень науковців, можна виділити ключові закономірності:

1. Геополітичні ризики є одним із головних драйверів волатильності фінансових ринків.
2. Вони мають як короткостроковий (волатильність), так і довгостроковий (розвиток ринку) вплив на зміни параметрів фінансових ринків.
3. Геополітичні шоки спричиняють трансмісійні ефекти між ринками, між країнами та самими складовими ринків.
4. Ефекти є асиметричними та сильнішими для країн, що розвиваються.
5. Найбільш інтенсивний вплив спостерігається під час військових конфліктів.

Окремо доцільно зосередити увагу на тому, що більшість емпіричних досліджень науковців зосереджена на розвинених ринках (США, ЄС), великих emerging markets (BRICS) [9; 14]. Водночас недостатньо уваги приділяється малим відкритим економікам, країнам із високим рівнем військових ризиків та конкретним регіональним фінансовим ринкам. Це обмежує на виході характеристики отриманих результатів щодо дотримання принципу універсальності.

Враховуючи виявлені обмеження, доцільним, на нашу думку, є визначення та формування багатфакторної системи критеріїв турбулентності з урахуванням характеристик інтеграції геополітичних і воєнних факторів у моделі, використання нелінійних і режимних підходів з розширенням вибірки за рахунок країн із підвищеним рівнем ризику.

Запропонований у статті підхід спрямований на подолання зазначених обмежень шляхом упродовження інструменту для комплексного аналізу динаміки фінансових ринків.

Це дозволить у подальшому вирішити питання, які, незважаючи на значну кількість досліджень, залишаються відкритими, а саме: відсутність єдиної системи критеріїв турбулентності; недостатня інтеграція геополітичних індикаторів у комплексні моделі; обмежена увага до воєнних шоків як окремого фактора; потреба в поєднанні макро- та мікрорівневого аналізу.

Мета статті полягає в розвитку теоретико-методичних підходів до оцінювання турбулентності фінансових ринків та обґрунтуванні критеріїв її вимірювання на основі емпіричного аналізу їх динаміки.

Для досягнення мети в роботі було поставлено такі **завдання**:

1. Узагальнити теоретичні підходи до функціонування фінансових ринків.
2. Визначити сутність та ознаки турбулентності.
3. Систематизувати критерії оцінки турбулентності.
4. Провести емпіричний аналіз динаміки фінансових ринків.
5. Оцінити вплив воєнного фактора на фінансову стабільність.
6. Розробити практичні рекомендації щодо управління системними ризиками.

Викладення основного матеріалу й отриманих наукових результатів. Фінансові ринки є складною динамічною системою, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між економічними агентами. Ринки капіталу відіграють ключову роль у забезпеченні економічного зростання, формуванні інвестиційного середовища та підтриманні фінансової стабільності [20].

Турбулентність фінансових ринків розглядається як стан підвищеної нестабільності, що характеризується різкими коливаннями цін, зростанням волатильності та порушенням рівноваги. Структурні компоненти аналізу та оцінки функціонування фінансових ринків у контексті врахування параметрів турбулентності схематично наведено на *рис. 1*.

Оцінка турбулентності фінансових ринків потребує комплексного підходу, оскільки це багатовимірне явище. Турбулентність фінансових ринків доцільно оцінювати на основі такого підходу, який поєднує показники волатильності, ліквідності, дохідності, кореляцій і макроекономічної невизначеності. Ключовими критеріями є різке зростання волатильності, розширення параметрів спреду, зниження ліквідності та посилення міжринкових взаємозв'язків, що свідчить про перехід ринку до нестабільного режиму функціонування.

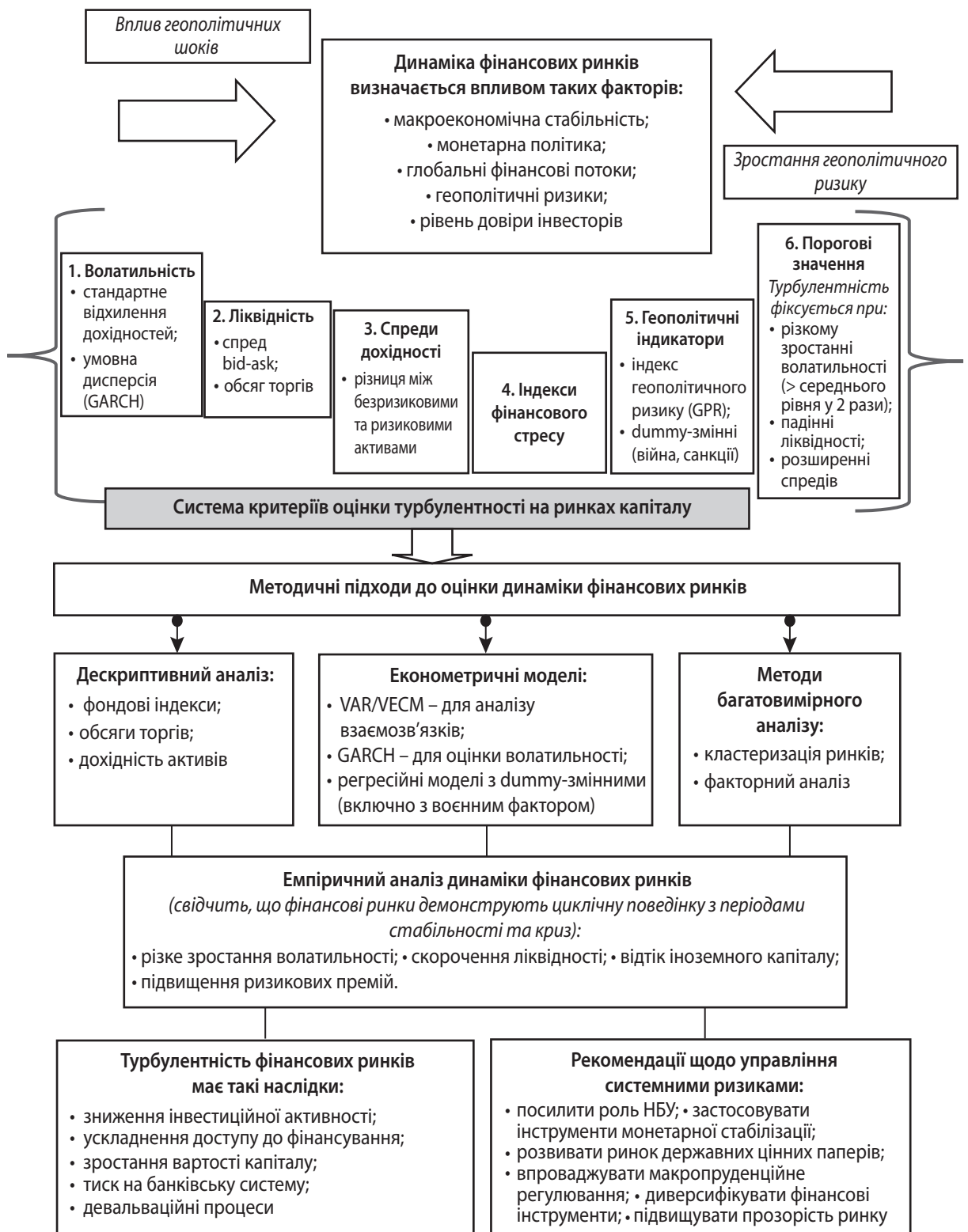

Рис. 1. Схема структурних компонент аналізу і оцінки функціонування фінансових ринків у контексті врахування параметрів турбулентності

Узагальнення підходів авторів сучасних наукових публікацій дозволило визначити критерії турбулентності, які умовно можна поділити на кілька груп. Систематизовані матеріали представлено у вигляді *табл. 1*. До переваги використання

інтегрованого критерію можна віднести визначення параметрів турбулентності через комбінацію показників.

За такого підходу ринок вважається турбулентним, якщо одночасно спостерігаються такі ха-

Критерії оцінки турбулентності фінансових ринків

Група критеріїв	Показник	Позначення	Метод розрахунку	Умовна інтерпретація турбулентності
Волатильність	Стандартне відхилення дохідностей	σ	$\text{std}(r_t)$	зростання $\sigma \rightarrow \uparrow$ турбулентність
	Умовна волатильність	GARCH (1,1)	$\sigma_t^2 = \alpha_0 + \alpha_1 \varepsilon_{t-1}^2 + \beta \sigma_{t-1}^2$	кластери волатильності
	Індекс страху	VIX	Ринкові дані	> 20–30 \rightarrow турбулентність
Ліквідність	Bid-ask spread	BAS	(Ask-Bid)/Mid	\uparrow спред $\rightarrow \downarrow$ ліквідність
	Обсяг торгів	VOL	Σ угод	\downarrow обсяг \rightarrow турбулентність
Дохідність і ризик	Надлишкова дохідність	AR	$r_t - E(r_t)$	аномальні значення
	Кредитний спред	CS	$r_{\text{corp}} - r_{\text{gov}}$	\uparrow ризик дефолту
Стрес-індикатори	Financial Stress Index	FSI	Композитний	> середнього \rightarrow криза
	Systemic Stress (CISS)	CISS	ECB метод	системний ризик
Кореляції	Динамічна кореляція	ρ_t	DCC-GARCH	\uparrow кореляції = contagion
	Spillover index	SI	Diebold-Yilmaz	\uparrow взаємозалежність
Геополітика	Geopolitical Risk Index	GPR	Caldara-Iacoviello	\uparrow ризик \rightarrow турбулентність
	Dummy війни	WAR	0/1	1 \rightarrow шок
Поведінкові	Investor Sentiment	SENT	Індекси	паніка \rightarrow турбулентність

Джерело: систематизовано авторами.

рактеристики: волатильність \uparrow (зростання); ліквідність \downarrow (зниження); спреди \uparrow (зростання); кореляції \uparrow (зростання); індекси стресу \uparrow (зростання). Використання шаблонів характеристик зміни параметрів доцільно використовувати на етапі розробки технічних (графічних) інструментів прогнозування динаміки турбулентності фінансових ринків [13].

Інтегральний індекс турбулентності фінансових ринків пропонується визначати як зважену суму нормалізованих показників:

$$TI_t = \sum_{i=1}^n w_i \cdot Z_{i,t}, \quad (1)$$

де TI_t – інтегральний індекс турбулентності; w_i – вагові коефіцієнти; $Z_{i,t}$ – нормалізовані значення показників.

З метою забезпечення порівнянності показників здійснюється їх нормалізація щодо усунення масштабних відмінностей та коректного їх агрегування в інтегральний індекс:

$$Z_{i,t} = \frac{X_{i,t} - \mu_i}{\sigma_i}, \quad (2)$$

де $X_{i,t}$ – значення показника; μ_i , σ_i – середнє і стандартне відхилення.

Стандартизація показників дає змогу привести різномірні фінансові індикатори до єдиної безрозмірної шкали, що забезпечує коректність

подальшого агрегування, підвищує стабільність оцінок і мінімізує вплив екстремальних значень на результати моделювання турбулентності.

На відміну від класичного підходу розширена модель індексу має багатовимірну (*multidimensional*) структуру, яка дає змогу інтегрувати не лише ринкові, але й геополітичні та поведінкові фактори, що системно відображає природу фінансової турбулентності:

$$TI_t = w_1 \cdot Vol_t + w_2 \cdot Lig_t + w_3 \cdot Risk_t + w_4 \cdot Corr_t + w_5 \cdot Geo_t, \quad (3)$$

де $Vol_t = (\sigma + \text{GARCH} + \text{VIX})$ – ринковий ризик; $Lig_t = (\text{BAS} + 1/\text{VOL})$ – ризик зниження ліквідності; $Risk_t = (\text{CS} + \text{AR})$ – кредитний ризик; $Corr_t = (\rho + \text{SI})$ – системні зв'язки; $Geo_t = (\text{GPR} + \text{WAR})$ – геополітичні шоки.

Головна перевага моделі (3) полягає в тому, що вона дає змогу одночасно враховувати як внутрішні ринкові процеси, так і зовнішні шоки, а також системні ефекти взаємозалежності, що робить її більш чутливою до кризових періодів розвитку країни, ніж традиційні індекси [11]. З точки зору методологічної цінності даній моделі притаманні такі ознаки: *універсальність* (можна застосувати до будь-

якого ринку), *масштабованість* (можна додавати нові фактори) і *адаптивність до криз і війни*.

У загальному розумінні особливістю запропонованої моделі є її багатовимірний характер, який передбачає інтеграцію показників волатильності, ліквідності, ризику, міжринкових взаємозв'язків і геополітичних факторів. Такий підхід дає змогу комплексно оцінити рівень турбулентності фінансових ринків, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні детермінанти нестабільності [12]. Включення геополітичної компоненти є особливо важливим в умовах зростання глобальних ризиків та воєнних конфліктів.

У процесі побудови інтегрального індексу турбулентності важливе значення має визначення вагових коефіцієнтів, які відображають відносний внесок кожного структурного компонента (табл. 2) у загальний рівень фінансової нестабільності.

тоді: експертного, через PCA (*principal component analysis*), або регресійного аналізу, що забезпечує гнучкість і адаптивність такої моделі. Інтерпретація індексу щодо характеристики рівня турбулентності в загальному вигляді представлена в табл. 3.

На основі запропонованої методики було сформовано інтегральний індекс турбулентності фінансових ринків. Результати розрахунків 2000–2025 рр. (табл. 4) свідчать про наявність періодів підвищеної нестабільності, що характеризуються різкими коливаннями індексу [5; 6; 10; 18]. Побудований графік, який наведено на рис. 2, дає змогу ідентифікувати фази турбулентності та відносної стабільності ринку.

Для емпіричної оцінки детермінант турбулентності фінансових ринків було застосовано регресійну модель вигляду:

$$TI_t = \alpha + \beta_1 VIX_t + \beta_2 GPR_t + \beta_3 Spread_t + \varepsilon_t. \quad (4)$$

Таблиця 2

Умовний приклад вагового розподілу структурного компонента в загальній оцінці рівня фінансової нестабільності фінансових ринків

Структурний компонент				
Волатильність	Ліквідність	Ризик	Кореляції	Геополітика
0,30	0,20	0,15	0,15	0,20
Кількісні значення ваги структурного компонента				

Джерело: сформовано авторами.

Найбільша вага надана компоненту волатильності (0,30), що зумовлено її визначальною роллю у відображенні ринкових коливань і швидкої реакції на шоки, що виникають. Водночас суттєве значення мають геополітичні фактори (0,20), які в умовах сучасної нестабільності виступають важливим джерелом турбулентності. Компоненти ліквідності (0,20), ризику (0,15) та кореляцій (0,15) забезпечують додаткове відображення: глибини ринку, рівня фінансового стресу та ступеня взаємозалежності між ринками.

Вагові коефіцієнти відображають відносну значущість компонентів індексу турбулентності та можуть визначатися на основі застосування різних ме-

Регресійна модель емпіричної оцінки детермінант турбулентності фінансових ринків, коли у класичному варіанті передбачається, що $E_{\varepsilon_t} = 0$ – середнє дорівнює нулю, отримала такий вигляд:

$$TI_t = -0,02 + 0,41VIX_t + 0,28GPR_t + 0,35Spread_t. \quad (5)$$

Отримані оцінки параметрів моделі свідчать про статистично значущий вплив усіх включених факторів на інтегральний індекс турбулентності (табл. 5).

Найбільше значення коефіцієнта при змінній VIX ($\beta_1 \approx 0,41$) підтверджує домінуючу роль ринко-

Таблиця 3

Інтерпретація інтегрального індексу турбулентності

Значення (TI) інтегрального індексу турбулентності			
TI < 0	0 ≤ TI < 1	1 ≤ TI < 2	TI ≥ 2
Низька	Помірна	Висока	Критична
Характеристика рівня турбулентності			

Джерело: сформовано авторами.

Таблиця 4

Вхідні дані аналізу динаміки (TI) інтегрального індексу турбулентності фінансових ринків за 2000–2025 рр.

SP500_returns	VIX	GPR	Bond_spread	TI
0,010934283	12,92315	107,1557	1,085502495	-0,3891
-0,001765286	17,89677	111,2157	1,21990948	-0,2019
0,013953771	18,28643	121,661	1,873646803	0,521476
0,031460597	15,98861	121,076	1,805185133	0,646046
-0,003683067	19,19357	72,44661	1,489549203	-0,30729
-0,003682739	22,02025	81,2435	1,558663692	-0,03888
0,032584256	29,43093	110,3007	2,138832448	1,458689
0,016348695	20,87289	110,2757	1,204214306	0,21304
-0,008389488	21,28775	110,301	1,773548691	0,389973
0,011851201	19,62777	177,0546	1,398903674	0,799462
-0,008268354	10,40614	111,4178	1,391159398	-0,3885
-0,008314595	19,86743	122,7113	2,049388426	0,584727
0,005839245	20,30115	119,08	1,912708174	0,491368
-0,037265605	32,31621	113,0278	1,906754818	1,545609
-0,033498357	19,0382	93,69462	2,152739404	0,748043
-0,010245751	21,50774	115,1794	1,510501921	0,328394
-0,019256622	19,82644	84,5435	1,840976486	0,293429
0,007284947	14,15661	95,26363	1,344866622	-0,3477
-0,017160482	25,71411	90,29273	1,662083176	0,519343
-0,027246074	23,75967	101,6375	1,434928473	0,559617
0,030312975	23,95516	146,2932	1,548497982	1,132171
-0,003515526	15,45306	62,6547	1,797578513	-0,42227
0,002350564	27,01397	113,7252	1,090889658	0,271531
-0,027494964	12,99074	67,74568	2,546193638	0,315022
-0,009887654	22,93429	90,56136	0,996991309	-0,12019
0,003218452	30,95228	121,779	0,892905694	0,454656
-0,022019872	15,04732	101,2856	2,079055437	0,377555
0,00851396	17,16851	78,4451	1,895831347	-0,013
-0,011012774	20,49826	85,69393	1,812059909	0,186746
-0,004833875	17,48262	113,592	1,814172755	0,185073
-0,011034132	12,24668	85,39267	1,493876614	-0,42825
0,038045564	20,34281	104,3292	1,051372814	0,402329
0,000730056	14,68848	100,9114	1,537902279	-0,26682
-0,020154219	22,36796	86,96799	1,161419144	0,079543
0,017450898	15,40288	142,8789	1,987559867	0,688164
-0,023416873	27,74967	112,6784	1,426471309	0,802608
0,005177272	16,08373	59,49715	1,087251402	-0,75703
-0,038193402	18,38969	103,7291	1,339307079	0,424101
-0,025563721	24,06759	86,76427	1,706465727	0,56437
0,004937225	13,84568	117,0487	1,218137724	-0,27353
0,015769332	21,1373	84,14959	1,088889802	-0,08884
0,004427366	26,53571	97,70527	1,621843606	0,43329

SP500_returns	VIX	GPR	Bond_spread	TI
-0,001312966	11,96258	110,0997	1,622483286	-0,30311
-0,005022074	20,92317	117,3151	1,246528412	0,081875
-0,02857044	21,29941	75,99407	1,264480847	0,119606
-0,013396884	23,90911	93,30998	1,616024969	0,364326
-0,008212775	13,81525	90,50109	0,775957829	-0,75151
0,022142445	13,39772	86,93342	0,796268113	-0,52917
0,007872366	22,60971	135,3091	1,140777889	0,359097
-0,034260803	21,48492	108,0996	1,393276424	0,592258
0,007481679	21,25246	74,78232	1,655453783	0,014339
-0,006701646	21,73224	118,3572	2,237678108	0,722187
-0,01253844	16,59988	142,4431	1,928829812	0,596975
0,013233526	21,16127	120,6493	1,420030735	0,394433
0,02161999	21,46536	69,6126	1,490491896	0,118048
0,019625602	16,42824	90,31532	0,998735318	-0,26616
-0,01578435	29,32887	125,3382	1,490743432	0,912446
-0,005184248	22,36916	85,84661	1,355670681	-0,06813
0,007625269	14,04348	108,8764	1,66135928	-0,04347
0,020510903	23,28277	115,4927	1,086384528	0,38961
-0,008583485	15,12659	81,46139	1,759673257	-0,20367
-0,00271318	23,93542	98,80949	2,266369457	0,607765
-0,021126699	25,79298	35,17465	1,445619926	-0,04177
-0,022924132	15,89659	79,51225	1,700855861	0,022319
0,017250516	24,81688	94,94864	1,845071996	0,655793
0,028124801	22,0639	75,04434	1,299389764	0,198885
-0,000440202	24,1103	132,6482	1,612046241	0,542459
0,021070658	29,48396	71,39717	1,5062962	0,554779
0,008232721	18,77306	91,19911	1,548838049	-0,01214
-0,011902395	16,23132	102,6148	1,113495108	-0,26129
0,008227912	15,55243	128,8255	1,512255087	0,145254
0,031760731	15,92095	71,28276	1,748999146	0,156452
0,000283479	19,61449	123,2633	2,225571804	0,579123
0,032292873	21,70576	100,2047	1,979635413	0,865707
-0,051394902	21,38345	80,36983	2,576591229	1,283413
0,01743805	24,13592	109,2421	1,116326219	0,342872
0,002740941	20,06501	103,9812	1,936160318	0,301824
-0,004980147	27,26767	87,99566	1,591671003	0,338609
0,002835216	18,67672	101,396	2,594901467	0,579301
-0,038751378	33,60085	92,29373	1,095850857	0,987673
-0,003393438	23,12834	102,2703	1,080139079	-0,06226
0,008142251	15,71421	113,2426	1,200303677	-0,16782
0,030557881	14,64554	131,7203	0,438052138	-0,11429
-0,009365404	22,41236	75,24369	1,237122489	-0,16164
-0,015169872	18,88269	142,6607	1,120433669	0,304945

SP500_returns	VIX	GPR	Bond_spread	TI
-0,009035141	23,57	60,95824	1,575196893	-0,04696
0,019308042	22,36619	96,9643	1,670877988	0,481364
0,007575022	19,63586	111,7663	2,43808542	0,714829
-0,009595204	15,76603	105,6198	1,975211919	0,191266
0,011265349	12,42576	87,54601	1,211548172	-0,51928
0,002941551	17,76743	95,83755	1,050792664	-0,39114
0,0203729	24,28199	90,13998	1,745959586	0,578919
-0,013041062	21,07047	88,2127	0,839883396	-0,27633
-0,005553243	13,77131	116,992	2,415729383	0,37394
-0,006842163	20,8659	107,1403	2,08972006	0,491959
-0,028270299	21,92659	86,14181	1,265412174	0,241647
0,006922406	15,58071	117,992	0,643432735	-0,4661
0,006221105	20,76863	106,146	2,176936187	0,55233
0,001102269	20,29104	116,2572	1,442730077	0,12077
-0,003691743	14,28515	112,5926	2,118908156	0,161693

Джерело: складено за [5; 6; 10; 18].

Таблиця 5

Вихідні параметри оцінки детермінант турбулентності фінансових ринків

Параметри моделі			
α (const)	β_1 (VIX)	β_2 (GPR)	β_3 (Spread)
$\approx -0,02$	$\approx 0,41$	$\approx 0,28$	$\approx 0,35$
Значення коефіцієнтів			

Джерело: сформовано авторами.

вої волатильності як ключового драйвера турбулентності. Це узгоджується з теоретичними положеннями, згідно з якими очікувана волатильність відображає зміну настроїв інвесторів та рівень невизначеності на фінансових ринках.

Коефіцієнт при змінній кредитних спредів $\beta_3 \approx 0,35$ також є суттєвим, що вказує на важливість фінансового стресу та погіршення умов фінансування як чинників дестабілізації ринку.

Водночас позитивний і значущий вплив індексу геополітичного ризику ($\beta_2 \approx 0,28$) свідчить про те, що геополітичні шоки виступають вагомим екзогенним фактором формування турбулентності, посилюючи невизначеність і провокуючи коливання на фінансових ринках.

Незначне значення константи ($\alpha \approx -0,02$) вказує на відсутність систематичного зміщення моделі, що підтверджує її адекватність у поясненні варіації інтегрального індексу.

Значення параметра ε_t – випадкова похибка моделі, що відображає вплив неврахованих факто-

рів і стохастичних коливань, які не пояснюються включеними до моделі змінними. Наявність цього компонента забезпечує стохастичний характер моделі та враховує невизначеність фінансових ринків.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що турбулентність фінансових ринків формується під впливом поєднання внутрішніх ринкових факторів (волатильність), фінансового стресу (кредитні спреди) та зовнішніх шоків (геополітичний ризик). При цьому визначальну роль відіграє очікувана волатильність, що виступає найбільш чутливим індикатором змін ринкової кон'юнктури.

Водночас слід зазначити, що, незважаючи на високу пояснювальну здатність моделі, її лінійна специфікація може не повністю відображати нелінійний характер фінансової турбулентності, особливо в умовах кризових періодів та воєнних конфліктів. Це зумовлює доцільність подальшого застосування більш складних підходів, зокрема GARCH- або VAR-моделей, для врахування динамічних і взаємозалежних ефектів.

ВИСНОВКИ

Узагальнення підходів науковців щодо дослідження динаміки розвитку фінансових ринків на основі аналізу сучасних публікацій надало можливість стверджувати, що геополітичні шоки є ключовим чинником формування параметрів їх турбулентності. Водночас існує потреба в розробці інтегрованих підходів до оцінки турбулентності, які враховують як класичні фінансові індикатори, так і геополітичні фактори, зокрема в умовах воєнних конфліктів.

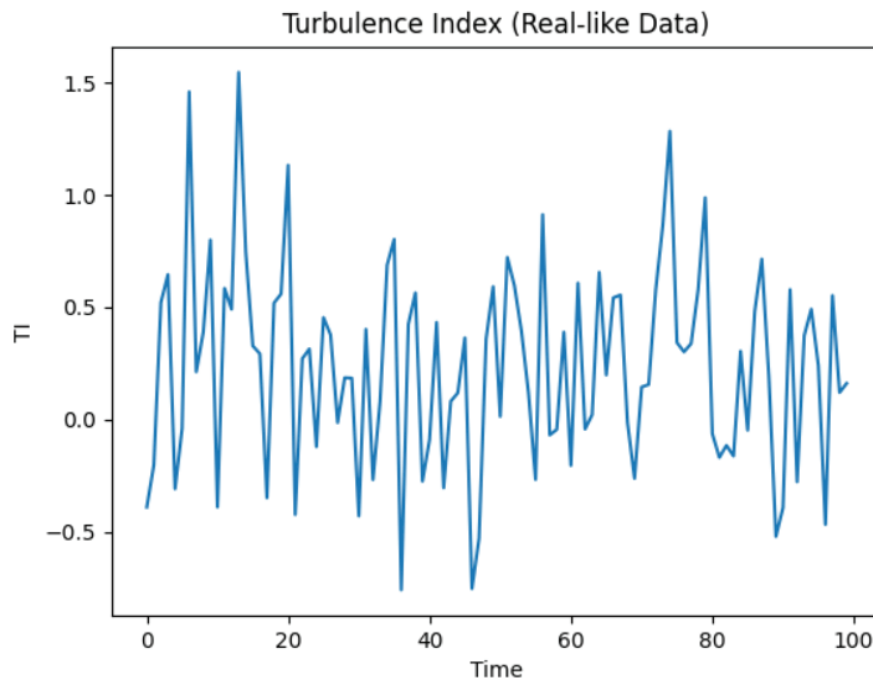

Рис. 2. Графік динаміки інтегрального індексу турбулентності (TI) на підставі аналізу реальних даних (S&P 500, VIX, GPR, Bond_spread), 2000–2025 рр.

Джерело: сформовано авторами.

Результати дослідження дозволили підтвердити, що турбулентність фінансових ринків є складним багатофакторним явищем, яке суттєво посилюється під впливом геополітичних шоків, зокрема в умовах війни.

Запропонована система критеріїв дає змогу комплексно оцінювати стан ринків капіталу. Емпіричні результати підтверджують значний вплив воєнного фактору на зростання волатильності та зниження рівня ліквідності.

Моделювання за допомогою показника волатильності показує значне збільшення умовної дисперсії в періоди криз. Включення змінної війни підтверджує її статистичну значущість і суттєвий негативний вплив на фінансові ринки.

З метою комплексної оцінки турбулентності фінансових ринків запропоновано інтегральний індекс, що базується на поєднанні показників волатильності, ліквідності, ризику, кореляцій та геополітичних факторів. Нормалізацію показників було здійснено за допомогою Z-перетворення, що забезпечило їх порівнянність. Отриманий індекс дає змогу ідентифікувати параметри функціонування ринку різних періодів та оцінювати рівень фінансової нестабільності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання органами державного регулювання для підвищення фінансової стабільності. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою моделей прогнозування турбулентності фінансових ринків. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Salisu A. A., Ogbonna A. E., Lasisi L., Olaniran A. Geopolitical risk and stock market volatility in emerging markets: A GARCH–MIDAS approach. *The North American Journal of Economics and Finance*. 2022. Vol. 62. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101755>
2. Salisu A. A., Demirer R., Gupta R. Financial turbulence, systemic risk and the predictability of stock market volatility. *Global Finance Journal*. 2022. Vol. 52. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gfj.2022.100699>
3. Elsayed A. H., Helmi M. H. Volatility transmission and spillover dynamics across financial markets: the role of geopolitical risk. *Annals of Operations Research*. 2021. Vol. 305. Iss. 1–2. P. 1–22. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10479-021-04081-5>
4. Banerjee A. K., Sensoy A., Goodell J. W. Volatility connectedness between geopolitical risk and financial markets. *International Review of Economics & Finance*. 2024. Vol. 96, Part C. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2024.103740>
5. Caldara D., Iacoviello M. Measuring geopolitical risk. *American Economic Review*. 2022. Vol. 112. P. 1194–1225. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.20191823>
6. CBOE Volatility Index (VIX). CBOE. URL: https://www.cboe.com/tradable_products/vix/
7. Chen T., Huang Z., Wang T., Zhang C. The effects of economic uncertainty on financial volatility: A comprehensive investigation. *Journal of Empirical*

- Finance*. Vol. 73. September 2023. P. 369–389.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jempfin.2023.08.004>
8. Chiu C.-W., Harris R. D. F., Stoja E., Chin M. Financial market volatility, macroeconomic fundamentals and investor sentiment. *Journal of Banking & Finance*. 2018. Vol. 92. P. 130–145.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2018.05.003>
 9. Neto D. Does geopolitical distress tip European markets into uncertainty regimes? *Research in Economics*. 2025. Vol. 79. Iss. 3.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rie.2025.101052>
 10. FRED Economic Data. *Federal Reserve Bank of St. Louis*. URL: <https://fred.stlouisfed.org/>
 11. Diebold F. X., Yilmaz K. On the network topology of variance decompositions: measuring the connectedness of financial firms. *NBER Working Paper*. 2011. No. 17490.
DOI: <https://doi.org/10.3386/w17490>
 12. Sánchez García J., Cruz Rambaud S. Volatility spillovers between oil and financial markets during economic and financial crises. *Journal of Economics and Finance*. 2023. Vol. 47. P. 1018–1040.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s12197-023-09634-x>
 13. Beirne J., Renzhi N. Geopolitical risk, capital flow volatility, and asset market spillovers. *Pacific-Basin Finance Journal*. 2026. Vol. 95.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2025.102985>
 14. Kasraoui C., Khmiri A., Gheorghe C., Jeribi A. Global uncertainty and BRICS+ equity markets: spillovers from VIX, geopolitical risk, and U.S. macro-financial shocks. *Risks*. 2025. Vol. 13. No. 11. Art. 217.
DOI: <https://doi.org/10.3390/risks13110217>
 15. Khraiche M., Boudreau J. W., Shahedur R. Geopolitical risk and stock market development. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 2023. Vol. 88.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2023.101847>
 16. Verdes M., Mace K., Margetts L., Cartmell S. Status and challenges of electrical stimulation use in chronic wound healing. *Current Opinion in Biotechnology*. 2022. Vol. 75.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.copbio.2022.102710>
 17. Plakandaras V., Gogas P., Papadimitriou T. The effects of geopolitical uncertainty in forecasting financial markets: a machine learning approach. *Algorithms*. 2019. Vol. 12. No. 1. Art. 1.
DOI: <https://doi.org/10.3390/a12010001>
 18. S&P 500 Index data. *S&P Dow Jones Indices*. URL: <https://www.spglobal.com/spdji/>
 19. Prasad S. S., Puri V., Bakhshi P. Do climate change and geopolitical risk influence volatility? *Journal of Environmental Management*. 2025. Vol. 394.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2025.127471>
 20. Wang Y. The relationship between geopolitical risks and stock market volatility. *Frontiers in Business, Economics and Management*. 2024. Vol. 17. No. 3. P. 379–385.
DOI: <https://doi.org/10.54097/vtxp2w40>
 21. Ren X., Cao Y., Liu P. J., Han D. Does geopolitical risk affect firms' idiosyncratic volatility? Evidence from China. *International Review of Financial Analysis*. 2023. Vol. 90.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2023.102843>
 22. Zhang Y., He J., He M., Li S. Geopolitical risk and stock market volatility: a global perspective. *Finance Research Letters*. 2023. Vol. 53.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103620>

REFERENCES

- Banerjee A. K., Sensoy A. & Goodell J. W. (2024). Volatility connectedness between geopolitical risk and financial markets. *International Review of Economics & Finance*, 96, Part C.
<https://doi.org/10.1016/j.iref.2024.103740>
- Beirne J. & Renzhi N. (2026). Geopolitical risk, capital flow volatility, and asset market spillovers. *Pacific-Basin Finance Journal*, 95.
<https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2025.102985>
- Caldara D. & Iacoviello M. (2022). *Measuring geopolitical risk*. *American Economic Review*, 112, 1194–1225.
<https://doi.org/10.1257/aer.20191823>
- CBOE. *CBOE Volatility Index (VIX)*. https://www.cboe.com/tradable_products/vix/
- Chen T., Huang Z., Wang T. & Zhang C. (2023). The effects of economic uncertainty on financial volatility: A comprehensive investigation. *Journal of Empirical Finance*, 73, 369–389.
<https://doi.org/10.1016/j.jempfin.2023.08.004>
- Chiu C.-W., Harris R. D. F., Stoja E. & Chin M. (2018). Financial market volatility, macroeconomic fundamentals and investor sentiment. *Journal of Banking & Finance*, 92, 130–145.
<https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2018.05.003>
- Diebold F. X. & Yilmaz K. (2011). On the network topology of variance decompositions: measuring the connectedness of financial firms. *NBER Working Paper*, 17490.
<https://doi.org/10.3386/w17490>
- Elsayed A. H. & Helmi M. H. (2021). Volatility transmission and spillover dynamics across financial markets: the role of geopolitical risk. *Annals of Operations Research*, 1–2(305), 1–22.
<https://doi.org/10.1007/s10479-021-04081-5>
- Federal Reserve Bank of St. Louis. *FRED Economic Data*. <https://fred.stlouisfed.org/>
- Kasraoui C., Khmiri A., Gheorghe C. & Jeribi A. (2025). Global uncertainty and BRICS+ equity markets: spillovers from VIX, geopolitical risk, and U.S. macro-financial shocks. *Risks*, 11(13), Art. 217.
<https://doi.org/10.3390/risks13110217>
- Khraiche M., Boudreau J. W. & Shahedur R. (2023). Geopolitical risk and stock market development. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 88.
<https://doi.org/10.1016/j.intfin.2023.101847>
- Neto D. (2025). Does geopolitical distress tip European markets into uncertainty regimes? *Research in Economics*, 3(79).
<https://doi.org/10.1016/j.rie.2025.101052>

- Plakandaras V., Gogas P. & Papadimitriou T. (2019). The effects of geopolitical uncertainty in forecasting financial markets: a machine learning approach. *Algorithms*, 1(12), Art. 1. <https://doi.org/10.3390/a12010001>
- Prasad S. S., Puri V. & Bakhshi P. (2025). Do climate change and geopolitical risk influence volatility? *Journal of Environmental Management*, 394. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2025.127471>
- Ren X., Cao Y., Liu P. J. & Han D. (2023). Does geopolitical risk affect firms' idiosyncratic volatility? Evidence from China. *International Review of Financial Analysis*, 90. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2023.102843>
- Salisu A. A., Demireu R. & Gupta R. (2022). Financial turbulence, systemic risk and the predictability of stock market volatility. *Global Finance Journal*, 52. <https://doi.org/10.1016/j.gfj.2022.100699>
- Salisu A. A., Ogbonna A. E., Lasisi L. & Olaniran A. (2022). Geopolitical risk and stock market volatility in emerging markets: A GARCH–MIDAS approach. *The North American Journal of Economics and Finance*, 62. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101755>
- Sánchez García J. & Cruz Rambaud S. (2023). Volatility spillovers between oil and financial markets during economic and financial crises. *Journal of Economics and Finance*, 47, 1018–1040. <https://doi.org/10.1007/s12197-023-09634-x>
- S&P Dow Jones Indices. *S&P 500 Index data*. <https://www.spglobal.com/spdji/>
- Verdes M., Mace K., Margetts L. & Cartmell S. (2022). Status and challenges of electrical stimulation use in chronic wound healing. *Current Opinion in Biotechnology*, 75. <https://doi.org/10.1016/j.copbio.2022.102710>
- Wang Y. (2024). The relationship between geopolitical risks and stock market volatility. *Frontiers in Business, Economics and Management*, 17 (3), 379–385. <https://doi.org/10.54097/vtxp2w40>
- Zhang Y., He J., He M. & Li S. (2023). Geopolitical risk and stock market volatility: a global perspective. *Finance Research Letters*, 53. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103620>

Стаття надійшла до редакції / Received: 11.04.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 24.04.2026
Оприлюднено / Published: 13.06.2026

УДК 336.025
JEL: E620; F550
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-4-394-404>

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ МИТНИХ ІНСТИТУЦІЙ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ

©2026 ГЕРЧАКІВСЬКИЙ С. Д., КОСС С. В.

УДК 336.025
JEL: E620; F550

Герчаківський С. Д., Косс С. В. Функціонально-організаційні моделі митних інституцій в Східній Європі та Україні

У статті досліджено особливості функціональної та організаційної побудови митних органів в Україні та країнах Східної Європи, які мають суміжні з нею кордони в умовах гібридних викликів і загроз. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю синхронізації вітчизняних підходів побудови митних органів з європейськими прототипами, які характеризуються посиленням безпекового функціоналу та наданням правоохоронного статусу і повноважень митницям. Метою статті є обґрунтування теоретико-правових і прикладних засад трансформації системи митних інституцій в Україні на основі визначення організаційних та функціональних компонентів діяльності митних органів деяких країн Східної Європи. Методологічну основу дослідження становить поєднання системного, функціонального та порівняльного підходів, що дозволяє комплексно оцінити організацію діяльності митних органів у деяких країнах-сусідах. У процесі дослідження проаналізовано генезис організаційної побудови митних органів в Україні, зроблено наголос на проблемних аспектах об'єднання митних та податкових органів. Встановлено, що функціонування української митниці у складі Міністерства доходів і зборів та Державної фіскальної служби було невдалими інституційними експериментами. Висвітлено особливості законодавчих новацій у частині створення спеціального правоохоронного підрозділу Держмитслужби із наданням повноважень щодо оперативно-розшукової діяльності. Проаналізовано організаційні аспекти побудови митних інституцій в Польщі, Словаччині, Угорщині, Румунії, Молдові та ідентифіковано наявність повноцінних, змішаних та інтегрованих правоохоронних моделей функціонування митниць в цих державах. Наукова новизна проведеного дослідження полягає у формуванні теоретико-правового підходу аналізу проблем формування митних органів в Україні та деяких країнах ЄС, що базується на аналізі історичних, функціональних, організаційних та законодавчих засад побудови моделей митних інституцій безпекового напрямку. Запропоновано реалізувати в Україні змішану модель функціонування митних інституцій, що базується на компромісі щодо утворення спеціального правоохоронного підрозділу із повноваженнями розслідування та слідства. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання при формуванні ефективної моделі митних органів в Україні, що відповідає засадам європейського співтовариства.

Ключові слова: митні інституції; функції; організаційна модель; правоохоронний статус; митне законодавство.
Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 30.